Knappová, Barbora

Problematické budování identity v Muzeu Republiky srbské v Banja Luce

Porta Balkanica. 2016, vol. 8, iss. 2, pp. [41]-56

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/137006
Access Date: 30. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Problematické budování identity v Muzeu Republiky srbské v Banja Luce

Barbora Knappová

Článek analyzuje historický narativ prezentovaný v expozicích Muzea Republiky srbské – centrální muzejní instituce jedné ze dvou entit, z nichž se skládá Bosna a Hercegovina. Politika paměti představovala během bosenské války 1992–1995 mocný mobilizační nástroj a hraje zásadní roli i v procesu rekonstrukce a usmíření. Mezi politickými a kulturními elitami Republiky srbské stále dominuje nacionalistická rétorika a minulost je jimi účelově využívána jako nástroj k ospravedlnění vzniku entity, nazývané mnohými Bosňáky ‚genocidním' útvarem. Cílem článku je ukázat, jakým způsobem se tato politika promítá do činnosti muzea, co to vypovídá o prostředí entity i schopnosti muzea transformovat se a jaké implikace pro mezietnické vztahy daný narativ může mít.

Úvod

Referendum o zachování kontroverzního státního svátku 9. ledna, které v Republice srbské (dále RS)[1] v reakci na dřívější zrušení svátku bosenským ústavním soudem proběhlo v září 2016, vyvolalo vlnu kritiky a mezi některými dokonce strach z nového ozbrojeného konfliktu (Latal & Toe 2016). Napětí vyvolané diskusemi ohledně svátku, který upomíná na vyhlášení Republiky srbské v předvečer bosenské války v roce 1992, znovu ukázalo, že historie je v bosenské společnosti stále velmi živým a citlivým tématem a má vysoký potenciál mobilizovat obyvatelstvo. Prostor paměti je v Bosně fragmentovaný – koexistují vedle sebe tři etnicky založené historické konstrukce. Na státní úrovni v Bosně a Hercegovině (dále BaH či Bosna) neexistuje orgán, který by se snažil o vytvoření společného rámce paměti či politiku identity, jelikož celá oblast kultury byla Daytonskou mírovou smlouvou svěřena do pravomocí entit či nižších správních celků. Systém tak umožňuje pokračování nacionalistického soupeření tří konstitutivních národů.

Představitelé RS pomocí centralizované politiky paměti usilují o vytvoření vlastní národní identity ‚srbské' entity a o určení jejího místa v dějinách. Srbské politické i kulturní elity se v duchu válečné rétoriky dál snaží portrétovat RS jako výhradně srbský stát, jehož vznik je výsledkem dlouholetého boje Srbů za osvobození a jehož existence je jedinou zárukou ukončení staletí trvajících snah o genocidu na srbském národu. Součástí oficiálního historického narativu RS se tudíž stalo portrétování srbského národa jako největší oběti a popírání či zamlčování srbských zločinů během války v 90. letech. Ty představují velmi problematické dědictví a zůstávají politicky vysoce citlivým tématem.

Lídři Republiky srbské bývají za své odmítavé postoje vůči společnému státu i manipulace histo-

[1] Bosna a Hercegovina byla Daytonskou mírovou smlouvou, která ukončila bosenskou válku (1992–1995) a zároveň definovala poválečné uspořádání státu, rozdělena na dvě entity s rozsáhlou autonomií – Federaci Bosny a Hercegoviny a Republiku srbskou. Samostatná Republika srbská byla nicméně vyhlášena již v roce 1992, kdy se dosažení etnické homogenity na nárokovaných územích se záměrem připojit je později k Srbsku stalo válečným cílem bosenských Srbů. V současnosti tvoří Srbové přibližně 80 % obyvatel entity.

rickým diskursem kritizováni ze strany politických protivníků i odborné a laické veřejnosti. Téma politiky paměti v RS je sice zmiňováno v mnoha textech zabývajících se současnými problémy Bosny, přesto však neexistuje žádná práce, jež by se soustavněji zabývala hledáním historické tradice, na níž se má zakládat národní identita bosenských Srbů. Cílem tohoto článku je zaplnit zmíněnou mezeru na základě případové studie narativu prezentovaného v Muzeu Republiky srbské.

Muzeum Republiky srbské v Banja Luce (*Muzej Republike Srpske*, dále Muzeum RS) se v roce 1992 stalo centrální muzejní institucí Republiky srbské. Spadá pod pravomoc entity a je spravováno Ministerstvem školství a kultury RS. Muzea jsou důležitými prostředky institucionalizace paměti a budování národní identity a existuje v nich mnoho stop, které vedou zpět k aréně politiky (Luke 2002: 17).

Sledování narativu materializovaného v expozicích Muzea RS společně se způsobem jeho správy, financování či návštěvnosti instituce nám tudíž může přinést důležité poznatky o povaze politického režimu entity i o jeho směřování. Muzeum obsahuje několik sekcí – archeologickou, historickou, etnologickou či přírodovědnou. Článek se nicméně věnuje pouze výstavám historického úseku, jenž zpracovává dějiny od středověku do současnosti. Pokrývá totiž svou činností ta období, která nejvýrazněji figurují v dnešních diskusích o minulosti a jsou tudíž pro účely článku nejvíce relevantní. Pozornost je zaměřena zejména na to, zda je historický narativ prezentovaný v Muzeu RS nastaven směrem k smíření konfliktních linií, nebo naopak posiluje etnickou exkluzivitu a vzájemnou nedůvěru mezi etniky. Článek se však snaží také přiblížit, kdo a s jakým cílem prosazuje danou interpretaci připomínaných událostí a naopak opomíjení jiných.

Článek vychází z výzkumu provedeného v Muzeu RS na jaře 2016. Kromě analýzy narativu výstav a sběru písemného materiálu představovaly významnou část výzkumu rozhovory se zaměstnanci muzea, jež pomáhaly objasnit, jak politické a ekonomické imperativy ovlivňují ideologickou práci muzea. Velmi významným zdrojem informací o historickém vývoji, konaných výstavách či zaměstnancích muzea se stala kniha *Od Muzeja Vrbaske banovine do Muzeja Republike Srpske (Od Muzea Vrbaské bánoviny k Muzeu Republiky srbské;* (Kulundžija 2010)) vydaná muzeem při příležitosti 80. výročí jeho existence, jež se také stala základním zdrojem pro analýzu sebeprezentace muzea. Další informace byly získány z muzejních katalogů, oficiálních webových stránek a profilu na Facebooku či z článků a reportáží o aktivitách muzea publikovaných sdělovacími prostředky.

Muzea, paměť a identita

Mezi pamětí a identitou existuje velmi silná vazba, neboť paměť nám pomáhá odpovědět na základní otázky našeho bytí – kdo jsme a odkud přicházíme. Paměť národa vymezuje hranice mezi jeho příslušníky a těmi ostatními, váže národ k jistému teritoriu a poskytuje mu pocit kontinuity. Představuje tak základní součást národní identity a symbolický zdroj moci. Prosazování určité verze historie a formování kolektivní paměti se proto stává předmětem mocenského soupeření (Paez & Liu 2009; Štětka 2004: 81). Paměť je také hluboce zakořeněna v konfliktech, neboť skrze její manipulaci se elity snaží prezentovat negativní obraz druhého národa a podněcovat nenávist vůči němu (Paez & Liu 2009, s. 36). Podobně důležitou roli jako pro rozdmýchání konfliktu paměť hraje i v procesu usmíření, které je obzvlášť v případě občanské války vnímané jako nutná podmínka dalšího mírového soužití znepřátelených stran (Bar-Siman-Tov 2004: 5).

Politické a kulturní elity disponují celou škálou nástrojů, jejichž pomocí je rozhodováno o tom, které události se mají stát součástí paměti národa, jaký význam jim bude dán a které budou naopak zapomenuty. Tyto nástroje bývají souhrnně označovány jako politika paměti. Jedná se o institucionalizované snahy prosazovat určitý historický narativ – vyprávění smysluplně spojující nesouvislá a disharmonická historická fakta v jednotný příběh, jenž minulost pojí s přítomností a vtiskává jí vlastní smysl (Ricœur 2004).

Muzea hrají v tomto procesu významnou úlohu, neboť pomáhají vztahovat prosazované hodnoty, kulturu a politiku k vědění (Aronsson 2015: 175, 177). Podle Andersona se muzea společně s mapami a cenzy stala důležitými nástroji při symbolickém vyznačování hranic národa jako představovaného společenství, a tudíž institucemi vysoce politickými (Anderson 2008: 192). Obraz minulosti představený v muzeích je produktem přítomných praktik a to, jak je vztažen k současnosti, významně utváří i představitelné možnosti budoucnosti (Bennett 1995: 162). V postkonfliktní společnosti může způsob, jakým muzea přistupují k problematické minulosti, přispívat k usmíření mezi skupinami či naopak k zvyšování vzájemného napětí mezi nimi.

Panely k výstavě o národněosvobozeneckém boji pocházejí z původní socialistické expozice a umožňují tak návštěvníkovi seznámit se s titoistickým narativem, který je dnes již záležitostí minulosti a výrazně kontrastuje s narativem zbylé části stálé expozice.

Práci muzeí zásadním způsobem definuje jejich poslání sloužit společnosti a být otevřenou institucí pro veřejnost. Velmi důležitá je jejich vzdělávací role, protože muzea v sobě skrývají vysoký potenciál pro edukaci člověka. Učení v muzeu je zároveň hrou, stává se tělesným prožitkem, stimuluje touhu po vědění a ovlivňuje pojímání sebe sama pevnějším usazením života člověka do historického kontextu (Hooper-Greenhill 2007: 188). Výzkumy také opakovaně ukázaly, že lidé muzeím věří výrazně více než jiným zdrojům o minulosti, například očitým svědkům či knihám (Starn 2005: 68; Simine 2013: 8).

Na podobu muzeí a jejich vztah k návštěvníkům přitom má velký vliv stávající politický řád, neboť muzea jsou využívána k podpoření legitimity existujícího režimu. Chod muzeí je také určován konkrétními lidmi, a proto je při jejich studiu nutné obrátit pozornost i k aktérům, kteří se podílí na fungování instituce (Marstine 2006: 2). Kurátoři i vedení muzea jsou kromě možného vnějšího tlaku nevyhnutelně ovlivněni také kontextem doby a společnosti, svými vlastními přesvědčeními, koncepcí daného muzea či ekonomickými možnostmi a zájmy (Holý 2001: 106). Při analýze narativu expozic si poté musíme klást podobný typ otázek jako kurátoři při procesu jejich vytváření. Mezi ty základní patří jaké hodnoty a území jsou zobrazeny, jaké příběhy jsou vyprávěny či jak je za-

Mgr. Barbora Knappová (1991)

Vystudovala balkánská, eurasijská a středoevropská studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze a v současné době je na téže fakultě doktorandkou. Dokončuje také studium Politických teorií a soudobých dějin na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Zaměřuje se na využívání historie v procesu budování národní identity s teritoriálním fokusem na Bosnu a Hercegovinu.

65496366@fsv.cuni.cz
Fakulta sociální věd, Univerzita Karlova, U kříže 8, 15800, Praha 5

cházeno s politicky citlivými tématy (Aronsson & Elgenius 2011; Poulot et al. 2012). V současné době se v muzejní praxi těžiště přesouvá od exponátů k ideám a performancím. Již ze samotné podstaty instituce však nemůže dojít k úplnému odtržení textů od objektů z minulosti, neboť exponáty poskytují vypráveným příběhům materiální svědectví a působí jako důkaz pravdivosti (Simine 2013; Bennett 1995). Všechny zmíněné faktory se tedy jistou měrou promítají do výsledné podoby historického narativu materializovaného v muzejních expozicích, a proto je nutné je při jeho analýze reflektovat.

Historie muzea

Muzeum Republiky srbské bylo založeno v roce 1930 a stalo se tak po Zemském muzeu (*Zemaljski muzej*), jež bylo založeno již v roce 1888 během rakousko-uherské okupace, druhým nejstarším muzeem na území současné BaH. Další rozvoj muzejnictví v Bosně nastal až po druhé světové válce, Muzeum RS se tedy na bosenské poměry může pyšnit dlouhou historickou tradicí (Kotrošan et al. 2007: 319). Vznik Muzea RS se pojí s obdobím nastolení královské diktatury Alexandra I., kdy bylo úplně změněno dosavadní správní členění Jugoslávie a teritorium bylo rozděleno do devíti bánovin ignorujících historické hranice jednotlivých částí království. Do té doby provinční město Banja Luka se stalo hlavním městem Vrbaské bánoviny a dočkalo se tak značného rozvoje. 26. září 1930 bán Svetislav-Tisa Milosavljević nechal založit Muzeum Vrbaské bánoviny (*Muzej Vrbaske banovine*), které pověřil sběrem etnografických materiálů v oblasti.[2]

Během druhé světové války se Banja Luka stala součástí Nezávislého chorvatského státu (Nezavisna Država Hrvatska, dále jen NDH). Dosavadní ředitel akademický malíř Špiro Bocarić byl ze svého postu okamžitě po začátku okupace města v roce 1941 sesazen a za dosud nevyjasněných okolností byl zavražděn. Muzeum bylo přejmenováno na Národní muzeum Chorvatské krajiny (*Narodni muzej Hrvatske Krajine*) a všichni srbští zaměstnanci jej museli opustit. Byly také odstraněny předměty, které se jakkoliv vázaly k Srbům a srbské kultuře (Radojić & Vračar 2015: 9).

Po válce se muzeum etablovalo jako Státní etnografické muzeum Bosenské krajiny v Banja Luce (*Državni etnografski muzej Bosanske Krajine u Banjoj Luci*). V duchu doby budování socialismu začaly být kromě etnografických předmětů sbírány také artefakty související s národněosvobozeneckým bojem (Kulundžija 2010: 248–9). V roce 1953 bylo muzeum spojeno s Muzeem národního osvobození v Banja Luce coby Národní muzeum v Banja Luce *(Narodni muzej u Banjoj Luci*). Z jeho jména tak byl definitivně vypuštěn přívlastek „etnografický". Muzeum od té doby mělo hrát dvojí úlohu; posilovat jak jugoslávskou komunistickou identitu, tak i povědomí o kulturním dědictví regionu (Lozic 2015: 318).

V 60. letech došlo k další změně názvu na Muzeum Bosenské krajiny v Banja Luce (*Muzej Bosanske Krajine u Banjoj Luci*), pod nímž muzeum fungovalo až do 90. let. V tomto období získalo vlastní statut a bylo celkově reorganizováno. Značně se rozšířil jeho záběr a jeho struktura se velmi přiblížila té dnešní (Kulundžija 2010: 70–71). Stálá výstava byla rozšířena o expozice týkající se dělnického hnutí, národněosvobozeneckého boje i budování socialismu, čímž byla posílena ideologická funkce muzea podtrhující dominantní narativ bratrství a jednoty jihoslovanských národů (Kulundžija 2010: 230). V roce 1982 muzeum získalo nové sídlo v Domě Dělnické solidarity, kde se nachází dodnes. O rok později byla vytvořena stálá expozice, kterou muzeum prezentovalo pouze s malými obměnami až do roku 1997, kdy byla „*z objektivních důvodů*" uložena do skladů muzea (Bajić 2004: 7).

Současný název muzeum získalo rozhodnutím vlády Republiky srbské 14. listopadu 1992, když se z regionálního muzea stalo centrálním muzeem jednostranně vyhlášeného srbského státu v Bosně, jehož existence byla později potvrzena Daytonskou smlouvou.[3] Teritoriální záběr muzea se tímto rozhodnutím zásadně rozšířil. Zejména se však změnil politický kontext, v němž muzeum působilo, i aktéři, jejichž politickou moc a legitimitu mělo svým historickým narativem posilovat. Místo prosazování jugoslavismu, socialismu či ideálu bratrství a jednoty se instituce potřebovala přeorientovat tak, aby poskytovala historické ospravedlnění budování srbského státu v Bosně. Symboly a sochy asociované se starým režimem byly z prostoru muzea odstraněny a jeho pracovníci se začali místo historie Bosenské krajiny obecněji zabývat kulturou a dějinami srbskými (Lozic 2015).

[2] Rozhodnutí o jmenování Špire Bocarića prvním ředitelem Muzea Vrbaské bánoviny. Viz Kraljevska banska uprava, br. 15839/30, 26. 9. 1930.

[3] Odluka o osnivanju Muzeja Republike Srpske. Viz Sjednica Vlade Republike Srpske, br. 02-416, 19. 11. 1992.

Během bosenské války (1992–1995) se instituce potýkala s nedostatkem financí i zaměstnanců a kvůli výpadkům v dodávkách vody a elektřiny utrpěla škody také budova, v níž se muzeum nachází. V prvním desetiletí po válce strádalo muzeum, podobně jako ostatní kulturní instituce v BaH, podfinancováním a malým zájmem politiků i veřejnosti (Kulundžija 2010: 104). Představitelé RS si byli vědomi symbolické hodnoty aktu pojmenování instituce a později jejího přeregistrování na úroveň entity, ale rychle učiněné politické kroky nenásledovala potřebná pozornost ani finanční podpora orgánů RS, aby mohlo dojít ke skutečné transformaci muzea. Ambiciózní požadavek, aby se z provinčního muzea mapujícího etnografii a historii regionu vyvinula centrální kulturní instituce RS, se v důsledku toho dařilo naplňovat jen velice pomalu a potřebné změny za politickými událostmi výrazně zaostávaly.

Právní postavení a financování

Muzeum Republiky srbské je v dnešní době jednou z devíti kulturních institucí na úrovni entity, v jejím rámci má kompetence centrální muzejní instituce a jeho zřizovatelem je Ministerstvo školství a kultury RS. Instituce se řídí zákonem o muzejní činnosti, který upravuje všechny základní oblasti muzejní práce a byl přijat parlamentem Republiky srbské.[4] Muzeum je velmi úzce a skrze víceúrovňovou kontrolu provázáno s politickou scénou. Ředitele i členy správního a dozorčího výboru jmenuje vláda entity a všechny orgány musejí podávat detailní výkaz o své práci ministru školství a kultury RS.[5]

Samotná struktura správy muzea sice sleduje obecné muzejní standardy, politické klima srbské entity však posiluje roli politických vazeb. Ředitelka Nada Puvačićová[6] sama opakovaně zdůraznila komplexní kontrolu, které je muzeum podřízeno zvlášť ze strany správního výboru. V odpovědi na dotaz, jací lidé sedí ve správním výboru, uvedla, že jejich výběr „*diktuje*" jejich politická příslušnost. Později se ale snažila vzít své výroky zpět a zdůraznila, že ona se politiky neúčastní.[7] Skutečný rozsah politického tlaku a otázku, do jaké míry výstavní činnost muzea přímo odpovídá na politické zakázky a do jaké míry je pouze výsledkem vyhýbání se citlivým tématům v souladu s oficiální linií politiky paměti RS, je však velmi těžké určit.

Za financování Muzea RS je jako zřizovatel odpovědné Ministerstvo školství a kultury RS, které pokrývá tři základní typy muzejních výdajů: platy zaměstnanců, režijní náklady a roční program, jenž představuje nejvíce nestálou položku v rozpočtu.[8] Důležitým zdrojem příjmů jsou pro muzeum peníze od státního Ministerstva občanských záležitostí, které jsou všem kulturním institucím v zemi rozdělovány na základě žádostí o granty na jednotlivé projekty, a malou a v celkovém objemu nevýznamnou finanční podporu získává muzeum také od města Banja Luka.[9] Další prostředky se muzeum snaží získávat od donorů a sponzorů či spoluprací s velvyslanectvími a jinými zahraničními organizacemi. Nejintenzivnější kontakty má muzeum díky jazykové i kulturní blízkosti s institucemi v Chorvatsku a Srbsku.[10]

Vnitřní organizace

Povýšení regionálního muzea na centrální Muzeum RS je dobře viditelné v rozšíření množství zaměstnanců, výjimečného jevu v zemi, kde se většina muzeí musela vypořádat s úbytkem až poloviny personálu. V konkrétních číslech počet zaměstnanců Muzea Republiky srbské vzrostl z 25 na počátku války přes 37 v roce 2006 až na současných 42 (Kotrošan et al. 2007: 321–322). V muzeu se pravidelně schází kolegium kurátorů, jež společně diskutuje o tom, jaké finanční zdroje budou vydány na které projekty. Závěrečné slovo v něm má ředitelka a výstupem porad je plán na další rok s detailním popisem jednotlivých projektů a potřebných výdajů, který ředitelka posílá na schválení správnímu výboru a Ministerstvu školství a kultury RS.[11]

[4] Zakon br. 01-020-1194/08, o muzejskoj djelatnosti. Viz Službeni glasnik Republike Srpske, br. 89, 25. 9. 2008.

[5] Ibid.; Puvačičová, Nada. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

[6] Nada Puvačičová se narodila v roce 1951, gymnázium absolvovala v Banja Luce a poté vystudovala Filologickou fakultu v Bělehradě. Od roku 1977 do roku 2006 působila jako novinářka v mnoha různých médiích, zejména však v Glasu Srpske či RTRS, veřejné televizi Republiky srbské, kde měla na starosti vzdělávací programy o významných osobnostech, datech a objektech z kulturní historie RS. Nejvíce se v profesní činnosti věnovala oblasti kultury. Ředitelkou Muzea RS se stala v roce 2006.

[7] Puvačićová, Nada. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

[8] Ibid.

[9] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.; Zagorac, Nikola. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

[10] Ibid.

[11] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

Muzeum má sedm oddělení, která pokrývají všechny oblasti muzeologické praxe. Významnou roli hraje pedagogické oddělení muzea, na jehož aktivity byl od nástupu ředitelky Puvačićové dáván důraz. Historický úsek, jehož výstavní činností se tato práce zabývá, by měl podle organizačního řádu instituce zaměstnávat pět historiků-kurátorů, ale v současnosti v něm pracují pouze tři. Janko Vračar, jenž je odborníkem na rakousko-uherskou okupaci a meziválečnou Jugoslávii, se v důsledku toho věnuje i éře středověku, a Milenko Đorđević zpracovává dějiny od druhé světové války až do současnosti. Bratislav Teinović pak má na starosti osmanské období.

Návštěvnost, vzdělávací a publikační činnost a komunikace s veřejností

Muzeum RS ročně navštíví přibližně 10 tisíc lidí, přičemž se ze 70–80 % jedná o děti a mládež, nejvíce z nich představují žáci základních škol (Kulundžija 2010: 112). Velkou část návštěvníků dále tvoří skupiny seniorů či handicapovaných. Zahraničních turistů a místní dospělé populace přichází do muzea jen málo. Do roku 2005 byly počty návštěvníků radikálně nižší, pohybovaly se mezi 1 až 2 tisíci. S nástupem Puvačićové, která se zaměřila na mediální zviditelnění muzea a posílení pedagogické služby, však začaly rychle stoupat. Pozornost několika stovek až tisíce návštěvníků každoročně přilákají akce jako Mezinárodní den dítěte a Noc muzeí, která je také přizpůsobená zejména dětským účastníkům (Kulundžija 2010: 250).

Vzdělávání a práce s dětmi představují v aktivitách muzea centrální místo. Pedagogická služba aktivně kontaktuje školy s aktuálním programem a učitelé mají možnost nahrazovat hodiny školní výuky návštěvou muzejní expozice, která obsahově odpovídá probírané látce.[12] Pro dospělé instituce pravidelně pořádá přednášky, které se často vztahují k tématům výstav. Nejvíce prostoru bylo v posledních letech věnováno tématu druhé světové války a koncentračnímu táboru Jasenovac.[13]

Důležitými společenskými akcemi jsou zpravidla vernisáže konané při otevírání dočasných výstav. Ty do muzea přitahují velký počet lidí včetně místních kulturních elit či zahraničních hostů a většinou se jich účastní vysocí političtí představitelé RS jako ministr školství a kultury či starosta Banja Luky.[14] Každou výstavu doprovází rozsáhlý katalog s textem a fotografiemi. Od roku 1995 muzeum katalogů vydalo přes 40, náklad je obvykle 300 až 500 kusů. Jsou k zakoupení u vstupu do muzea a několik z nich je dostupných v knihovnách, a to i mimo RS. Více než polovina katalogů vyšla v dvojjazyčné srbské a anglické verzi, takže cílí i na zahraniční čtenáře a návštěvníky.

Hlavní komunikační kanál instituce představují oficiální stránky muzea a jeho profil na Facebooku, kde jej jako „líbí se mi" označily necelé 2 tisíce lidí.[15] Co se týče mediálního obrazu, muzeum se těší poměrně velké pozornosti sdělovacích prostředků, které přinášejí zprávy o konání výstav a publikují rozhovory s vedením či kurátory. Aktivity muzea se tímto způsobem dostávají do širšího povědomí lidí. Činnosti Muzea RS se nejvíce věnují oficiální noviny RS *Glas Srpske*, kde v minulosti dlouhodobě pracovala ředitelka Puvačićová. V informování o aktivitách muzea se však projevuje segregace bosenského mediálního prostoru, takže Muzeum RS v dominantně bosňáckém tisku není zastoupeno takřka vůbec.

Sbírky

Instituce vlastní přibližně 30 až 35 tisíc artefaktů a obsahuje vlastní knihovnu s více než 14 tisíci svazky (Leka 2012: 52). Politickým rozhodnutím bylo v roce 1992 teritoriálně zásadně rozšířeno pole působnosti muzea, ale objem a struktura jeho sbírek zůstaly prakticky nezměněny. Instituce byla založena jako etnografické muzeum a i v socialistické éře po rozšíření o další oblasti činnosti zůstala regionálním muzeem pro oblast Bosenské krajiny, takže se většina artefaktů váže k této oblasti a nejvíce je zastoupen etnografický materiál.[16] Muzeum

[12] Nogoová, Nataša (muzejní pedagožka). Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

[13] Během druhé světové války byl vytvořen Nezávislý stát Chorvatsko, loutkový stát nacistického Německa, jemuž vládli představitelé fašistického, ultranacionalistického hnutí Ustaša s úzkými vazbami na chorvatskou katolickou církev. Ustašovský režim byl zaměřený proti Srbům a Židům a systematicky se snažil o jejich likvidaci. Na svém teritoriu zakládal koncentrační tábory, v nichž největší podíl vězněných představovali Srbové a kromě nich byli internováni Židé či Romové. Jasenovac, který byl největším z ustašovských táborů, se pro bosenské Srby stal jedním z hlavních argumentů pro nutnost vytvoření Republiky srbské, která bude Srby a srbskou kulturu chránit před chorvatskou a muslimskou hrozbou.

[14] „Naslovna." *Oficiální Stránky Muzea Republiky Srbské*. Dostupný z: http://www.muzejrs.com/h%D0%B0%D1%81l%D0%BEbh%D0%B0,1.html.

[15] „Muzej Republike Srpske." *Oficiální Facebookový Profil Muzea*. Dostupný z: https://www.facebook.com/museumrs/?fref=ts.

[16] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

má jen nevelké množství předmětů z období před druhou světovou válkou, mezi nimiž největší část představují zbraně či mince. Lépe jsou zastoupeny dokumenty a v pozdějších obdobích fotografie či pohlednice. Nejvíce materiálu se však váže k národněosvobozeneckému boji za druhé světové války a k dělnickému hnutí. V období po válce z 90. let byla sběratelská činnost minimální a na území ostatních oblastí RS podle výpovědí kurátorů prakticky neprobíhala.[17] Soustředila se zejména na předměty z koncentračního tábora Jasenovac, které tak představují nejvýznamnější rozšíření sbírky (Kulundžija 2010). Đorđević dodává, že se historická sekce celkově potýká s nedostatkem sbírek a že kromě vystavených exponátů ve skladech moc dalších materiálů nemá.

Sebeprezentace

Při příležitosti 80 let od svého založení vydalo Muzeum RS knihu Od Muzea Vrbaské bánoviny k Muzeu Republiky srbské, jejíž koncepce odpovídá celkové velkoleposti, s jakou byla pojata oslava jubilejního výročí muzea. Oslavy zaštítil srbský člen Předsednictva Bosny a Hercegoviny Nebojša Radmanović a mediální podporu převzala RTRS, hlavní televize srbské entity. Za účelem příprav na jubilejní rok byl jmenován organizační výbor, jehož členy se stali kromě Radmanoviće i prezident RS, premiér RS, předseda Parlamentu RS, ministr školství a kultury RS, ministr občanských záležitostí BaH a další vrcholní představitelé všech úrovní politické moci i kulturních institucí v RS. Mimo vydání zmíněné publikace představovaly hlavní události k příležitosti jubilea výstavy *Bán a Banja Luka*, *Vrbaská bánovina* či *15 let od Daytonu* (Kulundžija 2010: 261).

Publikace čítá 350 stran a obsahuje historický přehled vývoje muzea, kapitoly o činnosti jednotlivých oddělení, sekci o pořádání jubilejních oslav k 80. výročí a soupis všech stálých i krátkodobých výstav, muzejních publikací a zaměstnanců muzea. Editorkou knihy a autorkou historického přehledu byla žurnalistka Radmila Kulundžijová. Publikace vyšla v nákladu 1000 kusů a byla distribuována orgánům a institucím v RS.[18] Je psána v srbštině v cyrilici, nicméně dvě kapitoly věnované historii muzea jsou v závěru opatřeny anglickým shrnutím. Text doprovází bohatá obrazová dokumentace. V knize jsou otištěny zakládající dokumenty, dobové fotografie, fotodokumentace sbírkových předmětů či snímky z výstav. Největší část fotografií se váže k současným aktivitám muzea, návštěvám škol i vrcholných politiků.

Historický přehled je rozdělen na dvě části – na vývoj instituce do roku 2006, kdy se ředitelkou stala Puvačićová, a na období jejího vedení muzea. Posledním čtyřem letům je přitom věnována neúměrná pozornost. Dlouhá kapitola, která se jich týká, nese název *Nový život Muzea Republiky srbské* a je sepsaná samotnou ředitelkou (Puvačić 2010: 103–135). V předcházející části historického přehledu je zvláštní akcent kladen na období Vrbaské bánoviny svázané se jménem prvního ředitele Bocariće a postavou bána Svetislava Tisy Milosavljeviće. Právě oni podle Kulundžijové vytvořili pevný základ, na němž dnešní Muzeum RS stojí (Kulundžija 2010: 31–32). Popisu jejich spolupráce a aktivit jsou věnovány dlouhé pasáže bohatě doplněné o citace z jejich vzájemné korespondence. Pozadí příběhu o osvíceném bánovi a obětavém řediteli muzea však tvoří narativní linie vykreslující Vrbaskou bánovinu a Bosenskou krajinu jako historicky srbské teritorium a Muzeum RS jako národní muzeum Srbů.

Kulundžijová píše, že na rozdíl od Zemského muzea v Sarajevu, jež bylo podle ní vytvořeno cizí správou, která nechtěla ukázat národnost (*nacionalnost*) porobeného lidu, Muzeum Vrbaské bánoviny sloužilo jako *„zrcadlo národního a kulturního života našeho lidu v těchto krajích“* (Kulundžija 2010: 22). Koho tímto „naším lidem“ myslí, Kulundžijová sice explicitně nespecifikuje, hlavní vodítko k tomu nicméně poskytuje hned na první straně knihy prostřednictvím citace dopisu krále Alexandra I. bánovi Milosavljevićovi. Král v něm bánovi píše, že ve Vrbaské bánovině před ním stojí *„veliká národní práce. Srbové tam mají většinu, a to nejlepší Srbové z pohledu lásky k otčině i patriotismu obecně“* (Kulundžija 2010: 19). Přítomnost muslimů v Bosenské krajině naopak působí jako existence cizího prvku, který do oblasti nepatří. O chorvatském obyvatelstvu se pak čtenář dozvídá jen ve spojitosti s vládou ustašovského Nezávislého státu Chorvatsko. Samotné město Banja Luka přitom bylo v 19. století většinově muslimské a ve třicátých letech téměř na přesné třetiny rozděleno mezi příslušníky tří bosenských konfesí s největším počtem muslimů.[19]

[17] Đorđević, Milenko; a Janko Vračar. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

[18] Puvačićová, Nada. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

[19] Podle sčítání obyvatelstva provedeného ve Vrbaské bánovině v roce 1931 dostupného online viz http://www.bosnaon-

Na snímku je část expozice Jasenovac, systém ustašovských táborů smrti věnovaná vzniku NDH. Fotografie zachycují kolaborantství katolických a muslimských duchovních. Za bílým panelem v horní části se nalézá expozice o koncentračním táboře Jasenovac

Manipulace historickým obrazem, které se Kulundžijová dopouští, je v souladu s oficiální politikou paměti, jež dál pokračuje v procesu vymazávání bohaté kulturní paměti regionu započatém za bosenské války (Šušnica 2015: 1). Publikace i oslava osmdesátiletého jubilea dokládají velkou provázanost instituce s nejvyšší politickou sférou RS, která se stává důkazem společenské významnosti muzea. Ředitelka Puvačićová ve svém příspěvku vyzdvihuje, že to je právě ona, kdo nese zásluhy na pozornosti, které se teď muzeum těší (Puvačić 2010: 104). Muzeum Republiky srbské je prezentováno jako *„nejvýznamnější kulturní instituce […] a nejvýraznější atribut státu a státní kultury, jak tomu je v každém státě“* (Kulundžija 2010: 261). K RS se tedy i v oficiální publikaci instituce odkazuje jako ke státu, státem v ní naopak nikdy není míněna BaH jako celek a slovo entita se objevuje jen v anglickém shrnutí.

Stálé výstavy

Stálá expozice Muzea RS vytvořená v roce 1983 zůstala kromě drobných změn vystavena až do roku 1997 (Lozic 2015: 318). Hlavním důvodem k jejímu odinstalování byla podle historika-kurátora Vračara skutečnost, že historický přehled končil v polovině 19. století a dál se soustředil pouze na dějiny dělnického hnutí a druhou světovou válku, takže přeskočil celých sedmdesát let vývoje.[20] Skutečnost, že k odstranění expozice ze socialistické éry došlo až pět let po redefinici role muzea a dva roky po konci bosenské války, nicméně dokládá periferní postavení kultury v prvních poválečných letech.

Nová stálá expozice byla instalována až v roce 2004 a od roku 2007, kdy v ní nově získalo místo období Vrbaské bánoviny či ustašovský koncentrační tábor Jasenovac, byla postupně rekonstruována (Kulundžija 2010: 230–232). V jedné místnosti se nachází výstava, která sleduje období od středověku po druhou světovou válku. Druhá místnost je věnována druhé světové válce a jsou v ní dvě ideologicky odlišně založené a nepropojené expozice. Jedna se soustředí na národněosvobozenecký boj a druhá nese jméno *Jasenovac, systém ustašovských táborů smrti* (*Jasenovac, sistem ustaških logora smrti*), kromě části o samotném koncentračním táboře přibližuje hlavní mezinárodní události druhé světové války a vznik NDH. V roce 2007 ji vytvořil předchůdce Đorđeviće historik-kurátor Drago Trninić a samotný fakt, že je tato část stálé instalace na rozdíl od ostatních pojmenována, ukazuje na specifickou pozici, kterou v rámci muzea zaujímá. Je vnímána jako nejdůle-

line.org/forum.php/viewtopic.php?f=155&t=784&sid=-790933fd536b8958c1dff8b51e8b3262

[20] Vračar, Janko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

žitější součást muzejní expozice, protože upomíná na tragické události, jež nesmí být zapomenuty.[21]

Výsledkem postupných rekonstrukcí je pozoruhodná směs různých architektonických i grafických řešení a nesoudržnost textů a narativů. Ta je však více než jinou dobou vystavení způsobená skutečností, že vedle sebe koexistují nově napsané texty s těmi, jež zřetelně čerpají z popisů doprovázejících bývalou socialistickou expozici a které byly pouze do různé míry aktualizovány. Tato skutečnost se výrazně projevuje i v geografickém zaměření expozice, kde zůstává jasně patrné soustředění na region Bosenské krajiny. Významné místo v textech o středověku například zaujímá město Jajce, příležitostné sídlo bosenských panovníků a středověké centrum oblasti, které se však dnes nachází ve Federaci BaH. Jiné části Republiky srbské, například Hercegovina či Podriní, nejsou naopak reprezentovány vůbec.

Výjimku z geografického hlediska představuje období první světové války. Panel vztahující se k němu totiž mapuje ze zcela neobjasněných důvodů průběh první světové války v Srbsku a obsahuje mapu ofenzívy centrálních mocností v Srbsku v roce 1915. Kurátor Vračar, který je autorem této části, geografický posun obhajuje tvrzením, že průběh první světové války v Bosně není od vývoje v Srbsku oddělitelný, protože na obou stranách srbské fronty bojovalo mnoho bosenských Srbů. Rok 1915 si podle něj na straně srbského národa vyžádal velký počet obětí, a proto je důležité jej připomínat.[22] Takový argument však nevysvětluje, proč je dění na území Bosny úplně vynecháno, a z historického hlediska je nepřípustným zjednodušením. Ukazuje se v něm trend ‚srbizace' historického diskursu a přejímání narativů Srbů ze Srbska, který se stal výrazným znakem současné historiografie bosenských Srbů (Šušnica 2015: 68). V kontextu soustředění se na dějiny Srbů, zvlášť na období jejich utrpení, lze chápat také zaměření na Jasenovac, který leží z větší části v Chorvatsku.

Důraz na srbskou kulturu a srbství je znatelný také při sledování zmínek o populaci, která žila na daných územích. Prezentovaný narativ se výrazně soustředí na zásluhy Srbů na bosenském vývoji, například vyzdvihuje protiturecké povstání zahájené pravoslavným obyvatelstvem v letech 1875 až 1878. Podle první zmínky o etnické struktuře obyvatelstva v regionu byla populace tvořena převážně Srby, což je doloženo odkazem ke třem listinám, kde se o Bosně psalo jako o srbské zemi a o jejích obyvatelích jako Srbech. Muslimské i katolické obyvatelstvo je jako aktivní aktér dějin marginalizováno. Bosna je představována jako země *„Srbů, katolíků a muslimů"*.[23] Pouze k Srbům je tedy odkazováno na základě národního principu, zatímco k Chorvatům a Bosňákům na základě jejich náboženského vyznání.

Kurátoři Vračar a Đorđević se objasnění důvodu odlišného principu klasifikace skupin i přes přímo položený dotaz vyhnuli obecným vysvětlením, že Srbové a pravoslavní jsou totožná skupina.[24] Zdánlivě nedůležitý rozdíl v kategorizaci však může být veden snahou, ať již vědomou, či nevědomou, prezentovat region Bosenské krajiny jako historicky srbský. Podle použitého narativu totiž žil v oblasti od středověku jediný politicky uvědomělý národ, který teritorium sdílel s dalším politicky nezařazeným obyvatelstvem. Tvrzení, že Srbové mají již od 12. století rozvinuté národní povědomí, a teze o kontinuitě srbského národa jsou totiž základní součástí srbských mýtů, jež mají dokázat politická práva Srbů na dané území (Okey 2010: 354; Šušnica 2015: 68). Panel o etnické struktuře Vrbaské bánoviny navíc uvádí, že Srbové měli z 24 kantonů v 19 absolutní většinu a že etnické složení oblasti bylo až do genocidy proti Srbům za druhé světové války stále stejné. Tento výklad poskytuje přímou legitimitu územním nárokům deklarovaným v ústavě Republiky srbské z února 1992 na údajně historicky srbská teritoria, na nichž Srbové ztratili většinu jen kvůli genocidě (Malcolm 1996).

Zcela odlišný pohled na dějiny regionu představuje část expozice o národněosvobozeneckém boji, jejíž panely jsou evidentně přímo převzaté z původní socialistické výstavy. Kromě prezentovaného titoistického narativu o hrdinném celojugoslávském partyzánském boji za svobodu a komunistické straně jako jediném ochránci zájmů lidu o tom svědčí fakt, že srbské texty jsou psány v latince. Anglické překlady jsou vytištěny na obyčejném papíře a pouze dodatečně nalepeny na panely, často přitom dokonce překrývají části fotografií. Ve všech ostatních částech muzea přitom panely obsahují text v srbštině i angličtině, přičemž srbské texty jsou psány výhradně v cyrilici.

Důvody, které vedly k navrácení části původní expozice o národněosvobozeneckém boji sedm

[21] Đorđević, Milenko; a Nada Puvačićová. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

[22] Vračar, Janko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

[23] Stálá výstava. Muzeum RS. Navštíveno 2016.

[24] Đorđević, Milenko; a Janko Vračar. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

let po jejím odinstalování, jsou nejasné. Đorđević v rozhovoru podtrhl, že mnoho hlavních událostí partyzánského boje se odehrálo v Bosenské krajině.[25] Připomínání národněosvobozeneckého boje by tak mohlo být interpretováno jako zdůrazňování významu regionu a jeho antifašistické tradice, tedy jako projev regionálního patriotismu. Pravděpodobnějším vysvětlením se však zdá nové přehodnocení druhé světové války, v jehož rámci začaly hrát důležitou roli odkazy k partyzánskému hnutí vykreslovanému jako srbskému (Correia 2013: 341). Vrácením výstavních panelů v původním znění sice k zmíněné redefinici partyzánského odkazu nedošlo, nicméně etnicky univerzalistický narativ zároveň nepředstavuje překážku partyzány jako Srby vnímat. Zejména v kontrastu s výstavou o ustašovských zločinech v Jasenovci je tedy možné, že je zaměstnanci i návštěvníky komunistický narativ interpretován právě ve zmíněném smyslu a slouží tak k podtržení antifašistických tradic a hrdinství srbského národa.

V expozici o Jasenovci je v části popisující vznik NDH a ustašovskou vládu věnována zvláštní pozornost zejména propojení režimu s katolickou církví. Katolický klér podle vystaveného textu uvítal vznik ustašovského státu a *„energicky mu poskytl svou politickou i morální podporu"*.[26] Evidentní se stává zejména Trninićova snaha ukázat, že ustašovský režim podporovali i nejvyšší představitelé katolické církve a spolu s nimi také duchovní vůdci bosenských muslimů. Fotografie, které zachycují katolické a muslimské duchovní při nacistickém pozdravu či na společných akcích s vrcholnými představiteli NDH a nacistického Německa, tvoří většinu expozice o NDH. V popiscích pod nimi se autor na základě interpretací emocí a myšlení duchovních snaží doložit jejich skutečnou vnitřní spřízněnost a přátelské vztahy s ustašovskými a nacistickými pohlaváry, aniž by však své interpretace odůvodnil. Setkání reis-ul-ulemy, nejvyššího duchovního bosenských muslimů, Fehima Spaha s Pavelićem tak například prezentuje jako *„srdečné"*, ačkoliv z vystaveného záběru takový výklad nijak nevyplývá. Snímek zachycující arcibiskupa Stepinace, dva vrcholné politiky NDH a nacistického vojenského činitele v podobném duchu doplňuje o komentář: *„Arcibiskup Stepinac, Slavko Kvaternik a Mladen Lorković si se stejně smýšlejícími prohlížejí výstavu…"*[27]

Zobrazená úslužnost katolických a muslimských duchovních i nelidská povaha režimu, jemuž vyslovili svou podporu, vynikají ještě výrazněji v kontrastu s vystavenými fotografiemi pravoslavných důstojných otců zavražděných ustašovci či nacisty. Zmínkou o tom, že ustašovský režim byl vítán většinou chorvatské buržoazie, a velmi neurčitým odkazem k Vladkovi Mačkovi, jednomu z nejvýznamnějších chorvatských politiků meziválečné doby, se autor snaží poukázat na široké přijetí ustašovského režimu nejen mezi duchovními vůdci, nýbrž i mezi chorvatskou politickou elitou a vyšší společenskou vrstvou.

Jako oběti ustašovských zločinů jsou prezentováni především Srbové a kromě nich Židé a Romové se zmínkou o tom, že v Jasenovci byli vězněni i političtí odpůrci ustašovského režimu dalších národností. Rozsah týrání, mučení a *„likvidace"* nebyly podle Trniniće *„ničím jiným než genocidou."*[28] Píše, že oběti byly nevinné a byly zabíjeny jen kvůli své národní příslušnosti. Stejnou skutečnost vyzdvihl i Đorđević při provádění výstavou.[29] Důvod, proč oba kurátoři považovali za důležité zdůraznit princip výběru obětí, který je v označení zločinu za genocidu implicitně obsažen, by mohl být interpretován jako forma vymezení se vůči chápání ustašovských zločinů na Srbech jako záležitosti týkající se konfliktu mezi dvěma národy a jejich bojů o regionální vliv. Takové vysvětlení by bylo v souladu s tendencemi poukazovat na paralely mezi osudem Srbů a Židů a přirovnávat srbské ztráty v druhé světové válce k židovskému a romskému holocaustu, univerzálně čitelnému historickému odkazu tvořícímu jasnou dichotomii mezi oběťmi a pachateli (Macdonald 2002: 7; Byford 2007).

Co se týče přesného počtu obětí, Trninić píše, že se stal otázkou více politickou než historickou a že pravda stále není známá. V současnosti se podle něj mnoho nestranných světových historiků a badatelů shodne, že bylo v Jasenovci zabito 700 tisíc lidí a mezi nimi 500 tisíc Srbů.[30] Toto tvrzení je však v hrubém rozporu s historickou diskusí, jejímž výsledkem se naopak stalo vyloučení možnosti tak vysokého počtu obětí a hovoří se většinou o 50–100 tisících obětí (Kolstø 2011; Lasić 2015: 171). Đorđević uznává, že prezentovaná čísla jsou z mnoha stran rozporována, nejsou

[25] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.
[26] Trninić, Drago. Výstava „Jasenovac, Sistem Ustaških Logora Smrti." Muzeum RS. Navštíveno 2016.
[27] Ibid.
[28] Ibid.
[29] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 16. 3. 2016.
[30] Trninić. „Jasenovac." Muzeum RS. Navštíveno 2016.

Výstava pokrývající období od středověku do začátku druhé světové války prošla rekonstrukcí v roce 2008 až 2009. Na snímku je vidět její část věnující se první světové válce a meziválečnému období.

nicméně dle jeho mínění důležitá. Hlavním cílem výstavy je podle něj ukázat na nelidský způsob mučení, vraždění a fungování systému táborů.[31]

Ustašovci jsou charakterizováni jako „*krvežízniva zvířata*" a opakovaně je proklamována jejich bezprecedentní „*brutalita*" a „*bestialita*".[32] Při popisu koncentračního tábora Trninić několikrát využívá religiózní imaginaci. Píše o něm jako o peklu a život Srbů v něm přirovnává k projití „*nevídaných Golgot*".[33] Ironicky komentuje, že „*jedním z největších úspěchu ustašovského režimu,*" se stalo „*vrcholné rozvinutí systému mučení a zabíjení mužů, žen i dětí*".[34] Poté vyjmenovává používané metody vraždění. Některé z nich jsou zdokumentovány na vystavených fotografiích pořízených ustašovci.[35] Návštěvník Muzea RS je tak konfrontován s fotografiemi pachatelů zločinů, například s několika snímky mladých mužů v ustašovských uniformách hrdě pózujících s uříznutou hlavou. Největším důkazem nelidskosti ustašovců se však v narativu výstavy stalo vraždění dětí. V souvislosti s ním se Trninić uchyluje k nejemotivněji zabarvenému jazyku a kumuluje dříve použité hodnotově zatížené charakteristiky ustašovců. Fotografii plačícího chlapečka například doprovází popiskem: „*Němé sténání anděla.*"[36] V této textové pasáži graduje i emotivita obrazového materiálů ve formě tabule složené z fotografií přibližně 200 vyhladovělých dětských obětí.

V závěrečné části expozice jsou vystaveny fotografie, které ukazují, jak bylo Chorvaty během válek v 90. letech poničeno vzpomínkové centrum v Jasenovci. Dochází tak k jasnému vztažení Jasenovce k bosenské válce, které má sloužit jako důkaz toho, že osud Srbů byl vystaven stejné hrozbě (Macdonald 2002: 162; Lozić 2011: 83; Moll 2013: 918). Toto tvrzení je nejsilněji obsaženo v citátu z Dostojevského knihy Zápisky z mrtvého domu, který je napsán na zdi u vstupu k expozici. Stojí v něm: „*Jsou na světě lidé lační krve jako tygři. Kdo jednou okusil této moci, této bezmezné vlády nad tělem, krví i duchem člověka jako je sám, právě tak stvořeného Bohem a svého bratra v Kristu, kdo okusil moci a plné možnosti ponížit nejhlubším způsobem druhou bytost, stvořenou k obrazu Božímu, ten už nějak nechtě ztrácí vládu nad svými city. […] návrat k lidské důstojnosti, k pokání a obrodě se mu stává takřka nemožným.*"[37]

Expozice přináší svědectví o krutosti ustašovského režimu a bezprecedentním rozsahu násilí páchaného na Srbech a dalších ‚nepřátelích' režimu. Zvolený narativ však není pouhým popisem zločinů ustašovců a utrpení jejich obětí, nýbrž je velmi emocionálně zabarvený a jeho významným prvkem se stala explicitní dehumanizace pachatelů. Označováním někoho za nelidského se však podle Barši nedá účinně bojovat proti hrůze nacismu či ustašovského hnutí. V konfliktu proti sobě totiž ne-

[31] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.
[32] Trninić. „Jasenovac." Muzeum RS. Navštíveno 2016.
[33] Ibid.
[34] Ibid.
[35] Leková, Alma (kurátorka Historického muzea Bosny a Hercegoviny). Osobní rozhovor. Sarajevo, 13. 4. 2016.
[36] Trninić. „Jasenovac." Muzeum RS. Navštíveno 2016.
[37] Český překlad pochází z knihy Dostojevskij, F. M. (2006) *Zápisky Z Mrtvého Domu.* Praha: Odeon, 62.

stojí nepřirozená monstra a lidské bytosti, povyšované někdy až na úroveň božskou, ale svár se odehrává uvnitř lidské přirozenosti a teprve přiznáním lidské povahy pachatelů je možné pochopit hlubinu hrůzy jejich činů (Barša 2011: 14). Humanizace druhé strany je také nutným krokem k usmíření mezi znesvářenými skupinami (Paez & Liu 2009). Přispět ke zlepšení vztahů mezi bosenskými etniky však patrně není cílem muzejní produkce. Vykreslení Chorvatů a v menší míře i Bosňáků jako nenapravitelné krvežíznivé zvěře se naopak stává jasným argumentem historické legitimity RS a nutnosti její existence pro bezpečí bosenských Srbů.

Z celkového pohledu stálá expozice o historii znatelně postrádá ucelenou koncepci. Jednotlivé panely pokrývající daty ohraničená období se v důsledku toho soustředí na jiné typy informací a nejsou mezi sebou provázány. Ztrácí se tak kontinuita a souvislý obraz dějin regionu. Málo prostoru je věnováno popisu vývoje společnosti a způsobu života, například doba osmanské nadvlády je prezentována jen ve spojitosti s válkami a většinu exponátů, které se k ní vztahují, představují zbraně. Podle Vračara je zaujetí vojenskou technikou dáno strukturou sbírek.[38] Sbírky však mohou jen těžko vysvětlit všechna bílá místa a nekonzistentnost textů. Celá expozice navíc končí u druhé světové války a o období socialismu či o válce v 90. letech nejsou poskytnuty žádné informace. Paradoxně se tak návštěvník Muzea Republiky srbské ani nedozví, kdy Republika srbská vznikla, jaké jsou její hranice nebo politický status.

Pro Vračara bylo nepřípustné, aby návštěvník neznalý místních dějin odešel s pocitem, že tureckou okupaci vystřídala nacistická. Absence událostí po osvobození Jasenovce pro něj nicméně problematická není a současná expozice dle jeho názoru zobrazuje kompletní historii.[39] Đorđević bílá místa expozice plánuje doplnit, ale zatím je na její rekonstrukci sám a odhaduje, že nová instalace by mohla být připravena v horizontu deseti let. Zamýšlí vytvořit novou výstavu o druhé světové válce, aby byl vykreslen objektivnější obraz zahrnující všechny válčící skupiny včetně četniků a německých a italských armád. Dále by chtěl stručně pokrýt socialistickou éru a na závěr zmínit, že se v roce 1992 bosenský stát rozpadl a proběhla občanská válka, která skončila podepsáním Daytonské mírové smlouvy a rozdělením státu na dvě entity. Věnovat se bosenské válce podrobněji neplánuje, jelikož podle něj jde o rozsáhlé téma, které ještě není detailně prozkoumané a zároveň je velmi citlivé, takže například nesprávně uvedené počty obětí představují politicky velký problém.[40] Đorđevićova slova i skutečnost, že zpracováváním historie od začátku druhé světové války do současnosti je pověřen pouze jeden kurátor, potvrzují přetrvávající srbskou politiku popření válečných zločinů a nevoli mluvit o událostech 90. let.

Krátkodobé výstavy

Již od začátku bosenské války v roce 1992 se v tématech krátkodobých výstav objevilo zaměření na dějiny a kulturu Srbů a u jmen mnoha výstav se začalo vyskytovat adjektivum „srbský" (Lozic 2015: 318). Teritoriálnímu celku Bosny se výstavy nevěnují a v některých expozicích se soustředění na dějiny Srbů projevuje až úplnou ztrátou geografického rámce BaH, jak dokládají například výstavy *Studentské demonstrace v Bělehradě 1968–2008* (2008) nebo *Velká válka: Srbské země a Evropa v prvním roce války, 1914* (2014). Odkazování k *„srbským zemím"* se v muzeu stalo poměrně častým, neboť je součástí snah věnovat se historii srbského národa mimo rámec Srbska. V současnosti je například připravována výstava o zbraních ve středověkých srbských zemích (Pijetlović 2016). Častým námětem se stalo také pravoslaví a religiózní objekty, proběhla tak mimo jiné výstava *Ikony kláštera Chilandar* (1999) či *Přežití na Kosovu: Obnova posvátného* (2006).

Soustředění na dějiny Srbů a specifičtěji na region Banja Luky se promítlo i do tří velkých krátkodobých výstav věnovaných Vrbaské bánovině, které proběhly od roku 2006. Podle kurátora Vračara se na období bánoviny muzeum soustředí, protože se v mnoha ohledech podobalo současnosti – stejně jako dnes byla Banja Luka hlavním městem a institucionálně šlo o podobný stát.[41] Paměti bosňáků ani muslimů obecněji není ve výstavách věnován žádný prostor, proběhla ale velká výstava o trapistickém opatství Marija Zvijezda v Banja Luce (2009), která hostovala i v Chorvatsku (Kulundžija 2010: 271).

Komunistické dědictví v muzeu není moc tematizováno, zcela se mu však instituce nevyhýbá. Proběhly dvě výstavy o Titovi – *Titovy návštěvy Banja Luky* (2006) a *Tito–Stalin* (2007); také výstava při příležitosti 65. výročí od povstání při

[38] Vračar, Janko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.
[39] Ibid.
[40] Đorđević, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.
[41] Vračar, Janko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

národněosvobozeneckém boji (2006). V roce 2015 uspořádalo muzeum výstavu *Banja Luka od okupace ke svobodě 1941–1945*. V narativu výstavy byli partyzáni a četnici představeni jako dvě odbojové srbské skupiny, přičemž četnici postupně začali více loupit než bojovat proti ustašovskému režimu, takže za osvobození země se zasloužili výhradně partyzáni (Đorđević 2015). Výstava tak potvrdila marginalizaci četnického odkazu a obraz partyzánů jako srbského hnutí.

Nejvíce krátkodobých výstav i doprovodných programů však bylo v souvislosti s druhou světovou válkou věnováno holocaustu a společně s tím i tématu Židů obecně. Příkladem je výstava *Židé a antisemitismus v království Jugoslávie 1918–1941* (2010) či *Židé: Naši spoluobčané, kteří již nejsou* (2000). Několik krátkodobých výstav bylo věnováno ‚genocidě' Srbů, ilustrací může být výstava *Byli pouze děti – Jasenovac – pohřebiště 19432 chlapců a dívek* (2000) či *Duchovní genocida: Kulturní katastrofa, Kosovo a Metohie* (2000). Tématu Jasenovce se také věnuje mnoho doprovodných přednášek. V roce 2016 byla pro zahraniční studenty pobývající v Banja Luce organizována přednáška *Od Jasenovce do Oluje*, která explicitně propojila válku v 90. letech s druhou světovou válkou.[42]

Událostí 90. let se dohromady týkaly tři výstavy, ale dvě z toho se soustředily výhradně na Daytonskou mírovou smlouvu a konaly se při příležitosti 10 a 15 let od jejího podepsání. K válce v 90. letech referovala výstava *Vojenské emblémy armády RS v obranném a osvobozeneckém boji 1992–1995* (2012). Kurátory výstavy byli Trninić a Đorđević a absolvent pravoslavné bohoslovecké fakulty Predrag Cupać, který od dětství sbíral znaky a emblémy srbských vojenských formací.[43] Trninić v rozhovoru uvedl, že jejich úkolem se stalo seznámit mladou generaci s procesem vzniku armády RS. Výsledkem jejího působení se podle jeho slov stala srbská entita, v níž dnes *„jistým způsobem užíváme plody armády RS."*[44] Ministr práce a ochrany veteránů a invalidů RS Petr Đokić v úvodní řeči při slavnostním otevření pronesl, že se výstava snaží ukázat dlouhou historii boje srbského národa za svobodu na území, kde byla založena RS, a odvahu a statečnost vojáků.[45] Výstava poté z Muzea RS putovala do většiny větších měst entity.

Závěr

Muzeum RS nabízí návštěvníkům stálou expozici o historii od pravěku do konce druhé světové války. V narativu expozice zůstává stále patrné původní zaměření muzea na region Bosenské krajiny, od vzniku RS a redefinice role muzea v roce 1992 se však nově objevila výrazná srbizace narativu a snaha portrétovat sledované území jako historicky srbské. V muzeu převládá soustředění na dějiny Srbů, srbskou kulturu i religiózní symboly, což se mimo jiné zřetelně projevuje v tématech krátkodobých výstav. V souladu s dominantním srbským narativem dochází například k reinterpretaci partyzánského odkazu, v jehož rámci jsou partyzáni vykreslováni jako srbské hnutí. Paměť Bosňáků a Chorvatů je v muzejních expozicích potlačována.

Centrální část stálé expozice představuje díl o vzniku NDH a koncentračním táboře Jasenovci. Její narativ dehumanizuje pachatele, k jejichž vykreslení je používán emotivně zabarvený jazyk, a připomíná ta nejkontroverznější témata z hlediska vztahu mezi etniky. Vyzdvihuje například kolaborantství katolických a muslimských náboženských vůdců, tedy morálních autorit druhých dvou etnik. Události, které by naopak umožnily představit pozitivnější obraz toho druhého, vlastní zločiny ani utrpení druhých etnik nejsou zmiňovány. Krátkodobé výstavy opakovaně tematizují podobnost osudu Srbů a Židů. Holocaust a utrpení Židů jsou využívány jako univerzálně srozumitelný rámec, v němž má být chápáno i strádání Srbů. Dějiny srbského národa jsou explicitně zarámovány jako neustálé opakování genocid. Připomínání minulých konfliktů a krutostí a naznačování paralel mezi nimi a současností, kterého se muzejní expozice dopouští, vytváří v lidech pocit opakovaného ohrožení. Ten znemožňuje jakoukoliv důvěru mezi skupinami a přispívá k polarizaci vzájemných vztahů (Paez & Liu 2009: 2–3).

Současná podoba muzea je velmi silně ovlivněna politickým kontextem, v němž instituce působí, a právním postavením v jeho rámci. Muzeum RS se stalo centrální kulturní institucí entity a je skrze více úrovňovou kontrolu provázáno s politickou scénou RS. Od doby, kdy na post ředitelky nastoupila Nada Puvačićová, byly tyto vazby ze

[42] „Naslovna." *Oficiální Stránky Muzea Republiky Srbské.*

[43] „Bogoslov Skuplja Ratne Oznake," *Press*, 23. června, 2016. Dostupný z: http://pressrs.ba/info/vesti/bogoslov-skuplja-ratne-oznake-01-11-2011.

[44] „Izložba Obilježja Vojske Republike Srpske," *Mojenovosti.com*, 29. května, 2013. Dostupný z: http://mojenovosti.com/lat/index.php?option=btg_novosti&catnovosti=0&idnovost=69048#.VzyrCZGLSCh.

[45] Otvorena Izložba Obilježja VRS," *RTRS*, 29. května, 2013. Dostupný z: http://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=61297.

Podél jedné stěny je architektonicky složitější výstava o národněosvobozeneckém boji. Její design pochází z instalace z roku 2004 a panely s textem jsou přejaté ze socialistické expozice. Zbytek prostoru zaujímá poměrně moderní a graficky jednoduchá a výrazná expozice o mezinárodních souvislostech druhé světové války.

strany muzea aktivně upevňovány. Kurátoři mají zúžené pole pro vlastní interpretace, neboť narativ ztvárněný v muzejních expozicích musí být v souladu s oficiální linií výkladu historie prosazovanou politickými představiteli RS a slouží tedy zejména k legitimizaci vzniku a existence entity.

Jako významný faktor pro celkové směřování instituce se ukázal být také vliv současné ředitelky Nady Puvačićové, která dokázala zásadním způsobem zvýšit návštěvnost muzea, jeho finanční podporu i politický zájem o něj. Počet návštěvníků muzea během několika posledních let výrazně stoupl a v současnosti se ročně pohybuje okolo 10 tisíc lidí. Muzeum RS svou aktivitu cílí převážně na školy. Žáci základních a středních škol z Banja Luky a okolí představují přibližně 80 % návštěvníků, což v regionálním měřítku ukazuje na poměrně vysoký vzdělávací potenciál muzea. O činnosti instituce pravidelně informují sdělovací prostředky zaměřené na srbskou etnickou skupinu, skrze něž se aktivity muzea dostávají do širšího povědomí obyvatel. Z nastíněného přehledu je tedy zřejmé, že společenský vliv muzea není marginální.

Schopnost muzea poskytovat prostor pro redefinici identity v době politických změn se naopak zdá být výrazně omezena strukturou muzejních sbírek, která předurčuje pokračující prostorové zaměření na oblast Bosenské krajiny, na niž se muzeum soustředilo v prvních desetiletích svého fungování. Nedostatek materiálu ve sbírkách však není dostatečným důvodem k vysvětlení toho, proč Muzeum RS nebylo do současnosti schopné vytvořit skutečně novou stálou expozici, která by artikulovala jednotnou koncepci dějin RS. Republika srbská je totiž novou politickou jednotkou bez jakékoliv historické tradice a její vznik umožnila válka, během níž se v důsledku rozsáhlých válečných zločinů, genocidy a etnických čistek radikálně proměnila struktura obyvatel. Tato skutečnost, geografický tvar entity i nevyhnutelné pnutí mezi identitou a historií srbskou a bosenskou, vůči nimž se zároveň musí vymezovat, otázku hledání vlastní historické tradice RS činí velmi obtížnou. ■

Rozhovory

ĐORĐEVIĆ, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 16. 3. 2016.

ĐORĐEVIĆ, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.

ĐORĐEVIĆ, Milenko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

LEKOVÁ, Alma (kurátorka Historického muzea Bosny a Hercegoviny). Osobní rozhovor. Sarajevo, 13. 4. 2016.

NOGOOVÁ, Nataša (muzejní pedagožka). Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

PUVAČIČOVÁ, Nada. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.
PUVAČIČOVÁ, Nada. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.
VRAČAR, Janko. Osobní rozhovor. Banja Luka, 30. 3. 2016.
ZAGORAC, Nikola. Osobní rozhovor. Banja Luka, 31. 3. 2016.

Literatura

ANDERSON, B. (2008) *Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.
ARONSSON, P. (2015) National museums as cultural constitutions. In P. Aronsson & G. Elgenius (Ed.) *National museums and nation-building in Europe, 1750–2010 : mobilization and legitimacy, continuity and change*. Oxon and New York: Routledge, s. 167–199.
ARONSSON, P. & **ELGENIUS**, G. (2011) Building National Museums in Europe 1750–2010. In *EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28–30 April 2011*. Linköping: Linköping University Electronic Press.
BAJIĆ, L. (2004) Uvodna riječ. In M. Anders (Ed.) *Muzej Republike srpske: Vodič*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske, s. 5–8.
BAR-SIMAN-TOV, Y. (2004) Introduction: Why Reconciliation? In Y. Bar-Siman-Tov (Ed.) *From Conflict Resolution to Reconciliation*. Oxford University Press, s. 3–11.
BARŠA, P. (2011) *Paměť a genocida: Úvahy o politice holocaustu*. Praha: Argo.
BENNETT, T. (1995) *The Birth of the Museum: History, theory, politics*. London and New York: Routledge.
BYFORD, J. (2007) When I Say "the Holocaust," I Mean "Jasenovac". *East European Jewish Affairs*, Roč. 37, Č. 1, s.51–74.
CORREIA, S. (2013) The Politics of Memory in Bosnia's Republika Srpska. In O. Listhaug & S. P. Ramet (Ed.) *Bosnia-Herzegovina since Dayton : Civic and Uncivic Values*. Ravenna: Longo Editore, s. 329–350.
ĐORĐEVIĆ, M. (2015) *Banja Luka od okupacije do oslobođenja, 1941–1945*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske.
HOLÝ, L. (2001) *Malý český člověk a velký český národ*. Praha: SLON.
HOOPER-GREENHILL, E. (2007) *Museums and Education: Purpose, pedagogy, performance*. London and New York: Routledge.
KOLSTØ, P. (2011) The Serbian-Croatian Controversy over Jasenovac. In S. P. Ramet & O. Listhaug (Ed.) *Serbia and the Serbs in World War Two*. London: Palgrave Macmillan UK, s. 225–246.
KOTROŠAN, D. et al. (2007) Situation and Problems in the museums in BiH in the period of 1995 – 2005. In M. Popović-Živančević (Ed.) *Condition of the cultural and natural heritage in the Balkan region*. Belgrade: National Museum, s. 319–332.
KULUNDŽIJA, R. (2010) *Od Muzeja Vrbaske banovine do Muzeja Republike Srpske (1930 – 2010)*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske.
LASIĆ, M. (2015) *Prokletsvo kulture selektivnog sjećanja*. Sarajevo: Friedrich- Ebert-Stiftung.
LATAL, S. & **TOE**, R. (2016) Bosnian Serb Controversial Referendum Proceeds Despite Warnings. *Balkan Insight*. Dostupný z: http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-serb-controversial-referendum-proceeds-despite-warnings-08-15-2016.
LEKA, A. (2012) *Museums, collections, and galleries in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: Association of ICOM, National Committee of Bosnia and Herzegovina.
LOZIC, V. (2015) (Re) Shaping History in Bosnian and Herzegovinian Museums. *Culture Unbound*, Roč. 7, s.307–329.
LOZIĆ, V. (2011) National Museums in Bosnien-Herzegovina and Slovenia: A Story of Making'Us'. In P. Aronsson & G. Elgenius (Ed.) *EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28–30 April 2011*. Linköping: Linköping University Electronic Press, s. 69–97.
LUKE, T.W. (2002) *Museum Politics: Power plays at the exhibition*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press.
MACDONALD, D.B. (2002) *Balkan Holocausts?: Serbian and Croatian Victim Centered Propaganda and the War in Yugoslavia*. Manchester: Manchester University Press.
MALCOLM, N. (1994) *Bosnia: A Short History. Basingstoke and Oxford: Macmillan*.
MARSTINE, J. (2006) *New Museum Theory and Practice.* Blackwell Publishing.
MOLL, N. (2013) Fragmented memories in a fragmented country: memory competition and political identity-building in today's Bosnia and

Herzegovina. *Nationalities Papers, The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Roč. 41, Č. 6, s.910–935.

OKEY, R. (2010) Overlapping National Historiographies in Bosnia-Herzegovina. In T. Frank & F. Hadler (Ed.) *Disputed Territories and Shared Pasts Overlapping National Histories in Modern Europe*. London: Palgrave Macmillan, s. 349–372.

PAEZ, D. & **LIU**, J.H. (2009) Collective Memory of Conflicts. *Intergroup Conflicts and their Resolution: Social Psychological Series*.

PIJETLOVIĆ, M. (2016) Janko Vračar, kustos Muzeja RS: Srednjovjekovne tajne srpskih zemalja. *Glas Srpske*. Dostupný z: http://www.glassrpske.com/kultura/vijesti/Janko-Vracar-kustos-Muzeja-RS-Srednjovjekovne-tajne-srpskih-zemalja/lat/203744.html.

POULOT, D., Bodenstein, F. & Guiral, J.M.L. (2012) Great Narratives of the Past Traditions and Revisions in National Museums. In *EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Paris 29 June – 1 July & 25-26 November 2011*. Linköping: Linköping University Electronic Press. Dostupný z: http://dare.uva.nl/document/482842.

PUVAČIĆ, N. (2010) Novi život Muzeja Republike Srpske. In R. Kulundžija (Ed.) *Od Muzeja Vrbaske banovine do Muzeja Republike Srpske (1930 - 2010)*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske, s. 103–135.

RADOJIĆ, M. & **VRAČAR**, J. (2015) *Vodič kroz muzeje i galerije Republike Srpske*. Banja Luka: Muzej Republike Srpske.

RICŒUR, P. (2004) *Memory, History, Forgetting*. Chicago: The University of Chicago Press.

SIMINE, S.A. (2013) *Mediating Memory in the Museum: Trauma, Empathy, Nostalgia.* London: Palgrave Macmillan.

STARN, R. (2005) A Historian's Brief Guide to New Museum Studies. *The American Historical Review*, Roč. 110, Č. 1, s. 68–98.

ŠTĚTKA, V. (2004) Symbolická vymístnění, národní identita a (re)konstrukce paměti. *Sociální Studia*, Č. 2, s.79–91.

ŠUŠNICA, S. (2015) *Pop- mitološko označevanje 'naših' ulic Študija primera Banje Luke*. Ljubljaň: Univerzita v Ljubljani.

Fotografie

Barbora Knappová

SUMMARY & KEYWORDS

Problematic Identity-building at the Museum of Republika Srpska in Banja Luka

This article analyzes the historical narratives presented in the exhibitions at the Museum of Republika Srpska in Banja Luka. It also clarifies who promotes that particular representation of history and what factors influence the museum's decisions. The article explores the museum's development, its organization, financing, and self-presentation, and most importantly the narratives of its permanent and temporary exhibitions. During our analysis, we emphasize the way in which an ingroup is defined in opposition to outgroups, and especially the question of whether or not this act of defining is aimed towards a calming of inter-ethnic relations. The article shows that the Museum of Republika Srpska has a strongly Serbian nationalist tone since, as a key cultural institution of Republika Srpska, it has become an instrument of the centralized politics of memory within the Serbian entity in Bosnia and Herzegovina.

▸ Museum – Republika Srpska – narrative – identity – Jasenovac

Článek analyzuje historické narativy prezentované v Muzeu Republiky srbské v Banje Luce a zároveň osvětluje, kdo prosazuje danou reprezentaci historie a které faktory mají vliv na muzejní produkci. Mapuje vývoj muzea, jeho správu, financování, sebeprezentaci a zejména narativy trvalých i krátkodobých expozic. Při jejich analýze je kladen důraz na způsob definování vlastní skupiny vůči těm ostatním, zvlášť na otázku, jestli je nastaveno směrem k smíření mezietnických vztahů. Ukazuje se, že v Muzeu RS je používán narativ s výrazně nacionalistickým akcentem, neboť je jako centrální kulturní instituce převážně srbské entity Bosny a Hercegoviny úzce provázáno s politickou scénou Republiky srbské a stává se nástrojem prosazované politiky paměti.

▸ Muzeum – Republika srbská – narativ – identita – Jasenovac